

Den moraliska användningen av naturlig familjeplanering

Janet E. Smith

Översättning från engelska till svenska: diakon Göran Fäldt

Många katoliker som använder naturliga familjeplaneringsmetoder litar på att de kan användas moraliskt, eftersom NFP är godkänt av Kyrkan. De är emellertid inte så säkra på sin kunskap om vad som utgör moraliska skäl för att använda NFP. Några tror att det bara får användas om särskilt svåra omständigheter skulle bli resultatet av att få barn eller att få ännu ett barn. Det här föredraget försöker ge en bild av de olika typer av omständigheter under vilka NFP metoder kan användas moraliskt. Det kommer under föredragets lopp att antydas att hela raden av skäl är längre och kanske mer liberal, än vad många tror.¹ Av två skäl kommer det att i stor omfattning hänvisas till kyrkliga dokument och påvliga uttalanden. För det första därför att Kyrkan skänkt frågan stor uppmärksamhet. För det andra därför att majoriteten av de som är intresserade av frågan är katoliker, fastän de principer som lyfts fram bör kunna accepteras av varje ansvarskännande individ, särskilt kristna.

Innan vi börjar måste vi emellertid uppmärksamma en annan grupp individer som börjat tvivla på om det överhuvudtaget är moraliskt försvarbart att använda naturligfamiljeplaneringsmetoder. De tenderar att tro att prokreationen är ett så pass stort gott, att paren helt enkelt borde ta emot alla de barn som Gud ger dem; att bestämma hur många barn man ska ha, eller när man ska ha dem, tycks för dessa personer vara en brist på förtröstan på Gud. De tror att de genom

¹ Jfr John C. Ford, s.j., och Gerald Kelly, s.j., "Pius XII on Periodic Continence", *Contemporary Moral Theology*; The Newman Press, 1964. Janet E. Smith, *Humanae Vitae, A Generation Later*, Catholic University Press of America, 1991; Anthony J. Zimmerman, S.V.D., "Natural Family Planning vs Contraception", *Homiletic and Pastoral Review*, maj 1989.

att ha accepterat kallelsen till äktenskap samtidigt accepterat förpliktelsen att få så många barn som de klarar av, eller att de åtminstone har en förpliktelse att ha en stor familj. Det här föredraget vill inte ge inte ett heltäckande argument som rättfärdigar naturlig familjeplanering i moralisk mening; det har gjorts i andra sammanhang.² I stället tar den upp frågan om skyldigheten att vilja ha barn och frågan om tilliten till Gud, eftersom det är genom att ta upp dessa frågor som vi kan formulera några viktiga vägledande principer för att kunna avgöra när det moraliskt rätt att använda NFP.

Låt oss först reda ut vad det betyder att ha en skyldighet. Ordet *skyldighet* (lat. obligatio) hänvisar genom ordets rot till något som är bindande för någon i den meningen att något bör göras; att inte göra detta något skulle vara att synda genom underlåtelse. De flesta helt utan undantag bindande skyldigheter är de som uttrycks i vad vi känner till som negativa föreskrifter. Vi har till exempel alla en skyldighet att aldrig avsiktligt döda en oskyldig människa. Positiva föreskrifter som ”att ge allmosor” är i allmänhet förknippade med de omständigheter vi befinner oss i. Vi är till exempel alla skyldiga att underhålla våra barn men om vi misslyckas på grund av omständigheter vi inte råder över, som hungersnöd, skulle vi inte begå ett moraliskt fel av det skälet att vi inte lyckats fullgöra skyldigheten. I en kristen kontext är vi alla skyldiga att ge allmosor, men det är en skyldighet som bestäms av våra tillgångar; vi behöver alla ge något, men vad detta något kan bestå av är beroende av våra möjligheter.

I en tid som verkar vara besatt av frihetens begrepp, bör det också observeras att vi känner oss frottade av allt som binder, eftersom vi känner på oss att det begränsar vår frihet. Skyldigheter som Gud ålagt oss syftar emellertid mer till att befria oss än att förslava oss; hans förväntningar på oss är till för den mänskliga naturens fullkomnande. Det bör alltså vara en glädje att uppfylla de skyldigheter Gud ger oss också om något av korset ingår i dem. Samtidigt som encyklikan *Humanae Vitae* erkänner att barnafödande har sina svårigheter, talar den i de första meningarna om det uppdrag (*munus*) att överföra mänskligt liv, som Gud anförtrott makarna. Ordet *uppdrag* (*munus*) är betydelsemättat; det hänvisar till en särskild uppgift som Gud ger dem som vill tjäna honom och bygga upp det konungliga himmelriket här på jorden. För att ge oss en aning

² Se Janet E. Smith, *A Generation Later: Humanae Vitae at Twenty, Paul VI as Prophet*, Joseph Boyle, *Contraception and Natural Family Planning*, Mary Rosera Joyce, *The Meaning of Contraception*; se antologin *Why Humanae Vitae Was Right: A Reader*, Ignatius Press, 1993.

om vad detta ord innebär säger oss det Andra Vatikankonciliet dokument att Maria har *munus* att vara Guds Moder, att påven har *munus* att ofelbart förkunna Kyrklig lära och biskoparna *munus* att viga till präst, präster *munus* att konsekra sakramenten och makarna *munus* att överföra livet.³ Denna skyldighet, eller uppdrag, att få barn är inte av det slag man befriar sig från som ett mödosamt och obehagligt göromål eller som man gör till en så liten sak som möjligt. Det är snarare så att de gifta makarna vet med sig, att det är ett av de största bidrag till Guds konungarrike de kan ge, när de på ett ansvarsfullt sätt får barn och uppfostrar dem. Det för med sig en del bördor och inte så lite ansvar, men att ta på sig sådana bördor och ikläda sig ansvar förhöjer den mänskliga kvaliteten och gör oss mer fullkomnade.

Om makarna har skyldighet att få barn, vilken skulle då denna skyldighets karaktär vara och vilket dess ursprung? Är denna skyldighet på något sätt begränsad? Kyrkan har undervisat om äktenskapet i sin tradition och sagt att äktenskapet är den egentliga platsen för sexuellt samlag och att samlaget som ett av sina goda syften har att frambringa nytt mänskligt liv.⁴ I våra dagar och i denna tid fordras sannolikt ett ganska komplicerat argument, när man vill hålla fast vid det man hävdar. Här kan bara göras en första ansats. För de flesta verkar det dessutom egendomligt att tala om handlingars och institutioners syften eller målsättningar. Grunden för Kyrkans undervisning är att äktenskapet har vissa riktlinjer eller syften som de som gifter sig är skyldiga att leva upp till och att dessa syften hör till det goda i äktenskapet; målet är således ett gott, som äktenskapet skall hjälpa människor att både uppnå, förverkliga och finna glädje i. Det kanske räcker att i det här sammanhanget notera att Kyrkan i sin undervisning av flera skäl säger, att äktenskapet har prokreationen som mål, därför att barnen måste uppfostras i en stabil hemmiljö och tas om hand av både sin far och sin mor för att få en god utveckling; äktenskapet är således till lika mycket för barnens välbefinnande som för makarnas. Att då vägra ha barn skulle innebära ett vanhelgande av äktenskapets karaktär och syfte; det skulle innebära att man använde äktenskapet för något annat än för det som är äktenskapets naturliga mål.

³ Jfr Janet E. Smith, "The *Munus* of Transmitting Human Life: A New Approach to *Humanae Vitae*", *The Thomist* 54, n:r 3 (1990).

⁴ Janet E. Smith *A Generation Later: Humanae Vitae*, kap 2.

Att frambringa nytt liv är dessutom något mycket gott, för det första för det goda som ges det barn som alstrats och som har potential att komma i åtnjutande av många andra goda ting, för det andra för makarna, som åtnjuter ett meningsfullt liv som möjliggörs av barnen, samt de många glädjeämnena som följer med föräldraskapet⁵ och för det tredje för samhället, som behöver individer som arbetar för det gemensamma bästa. Eftersom dessa goda ting är så stora, bör makarna vara villiga att främja sådana goda ting.

För det moderna sättet att tänka är det nästan absurt att resonera och argumentera så. Man menar att barnafödande är en ”option”, något som framgår med all önskvärd tydlighet när man hör gifta par med stolthet vitt och brett ropa ut sitt frivilligt barnlösa tillstånd – ofta med hänvisning till att barn skulle lägga hinder i vägen för deras olika planer på självförverkligande.⁶ Den moderna uppfattningen är emellertid en anomali; människor har i nästan varje tidsålder, kultur och religion generellt sett betraktat barn som något stort och gott och något som det är naturligt för makarna att vilja ha. De som frivilligt har förblivit barnlösa har betraktats som något avvikande. Men många modernt tänkande anser det vara oansvarigt att sätta fler barn till världen, eftersom världen enligt deras uppfattning är ett så ”upp- och nedvänt ställe”. Andra tycker också att vi har ett globalt befolkningsproblem som gör det omoraliskt att vilja ha barn och få barn, i alla fall många barn. Det finns också de som anser att barn är en börda och inte en gåva och att de suger upp föräldrars hela energi och tillgångar. Slutligen hävdas det ofta, att somliga inte skulle fungera som goda föräldrar och därför inte borde bli föräldrar.

Fastän de flesta av ovan nämnda skäl ofta är tunt maskerade och enklare förklaringar i de fall då man inte vill göra de nödvändiga ansträngningarna för att bli förälder, verkar det rimligt att anta att vissa människor kan ha goda skäl för sitt val att inte få barn. Låt oss till exempel anta att ett par har varit involverat i något omfattande och synnerligen behövligt barmhärtighetsverk i det lokala samhället och att målsättningen för detta arbete varit att ge praktisk utbildning åt fattigdomsdrabbade ungdomar i en strävan att bespara dem ett helt liv i fattigdom. Om dessa par avvisade traditionella preventivmetoder och förlitade sig på NFP metoden (eller fullständig

⁵ Cormac Burke, ”Children and Values”, *International Review of Natural Family Planning* 12, n: r 3 (hösten 1988): 181-192.

⁶ Jfr G.E.M. Anscombe, ”Why Have Children”, i *The Ethics of Having Children*, 1990.

avhållsamhet) skulle de då åsidosätta skyldigheten att vilja ha barn? Det är visserligen lite underligt, att dessa människor skulle söka uppnå ett gott, som inte i sig självt är något typiskt gott i deras levnadstillstånd, samtidigt som de söker ett annat gott, som inte hör till det typiskt goda i deras liv. Icke desto mindre förefaller det plausibelt (fastän inte nödvändigtvis motiverat i det längre perspektivet) att ett sådant livsmönster skulle förtjäna ”att undantas” från skyldigheten att vilja ha barn – men bara av den anledningen att det goda som eftersöks är gott i allmänhet och därför ett gott som går utöver det personliga behovet. Den moderna ovilligheten att vilja ha barn och få barn bestäms dock sällan av så upphöjda motiv; det finns en allmän modern uppfattning att många aktiviteter, och då inte bara frivilliginsatser eller barmhärtighetsverk, har ett högra godhetsvärde än det goda i att ha barn.

De kristna förstår att det goda i att ha barn överträffar nästan alla andra goda ting. Man ser barnen som något ännu större än vad de är i rent naturlig mening. Som vi tidigare har hävdat, uppfattar de kristna det som att de fullföljer ett uppdrag Gud gett dem, när de vill ha barn och får barn. Gud vill att det nya livet, som han kan dela sin skapelses goda ting med, kommer till. Han har valt att anförtro makarna uppdraget (*munus*) att fortplanta det nya mänskliga livet. Som Johannes Paulus II tolkar skapelseberättelsen i Första Moseboken, skapade Gud mannen och kvinnan och deras sexualitet för att utvidga möjliga tillfällen för kärlek i denna värld. I Johannes Paulus II:s synsätt har kroppen en ”bröllopsbetydelse”, det vill säga en självutgivande innebörd som för med sig en syn på sig själv som oinskränkt gåva, som i sin tur öppnar sig för nästa gåva, nämligen barn.

Låt oss också lägga märke till att den kanoniska lagen i den Katolska kyrkan är av den uppfattningen att om makarna ingår äktenskap med avsikten att aldrig vilja ha barn, så är deras ”äktenskap” ogiltiga; det vill säga inte äktenskap i egentlig mening. Kyrkan grundar inte denna inskränkning på en godtycklig nyck, eller någon machiavellisk plan att uppfylla jorden med katoliker, utan på äktenskapets egen natur. Uppmaningar att se den välsignelse barn är, och för föräldrarna att förstå det som en skyldighet att vilja ha barn, är vanligt förekommande i kyrkliga dokument. *Casti Connubii*⁷ (med eko i *Gaudium et Spes*, *Humanae Vitae* och *Familiaris Consortio*)⁸ talar om barn som den främsta

⁷ Pius XI, 1930.

⁸ Se *Gaudium et Spes* 50, *Humanae Vitae* 9 och *Familiaris Consortio* 14.

av ett äktenskaps välsignelser. Efter att ha citerat uppmaningen i Första Mosebok att ”vara fruktsamma och föröka sig”, förklarar *Casti Connubii*:

”Hur stor Guds välsignelse detta är (att få barn), och vilken välsignelse det är för äktenskapet, framgår tydligt vid närmare betraktande av människans värdighet och storslagna bestämmelse. Ty människan överträffar redan alla andra synliga varelser genom sin rationellt överlägsna natur. Dessutom vill Gud att människor föds, inte bara för att leva och uppfylla jorden, utan än mer för att de skall bli Guds tillbedjare och att de får lära känna Honom och älska Honom och så till slut saligt få skåda Honom för evigt i himlen; och eftersom människan upphöjts av Gud på ett underbart sätt till den övernaturliga ordningen, överträffar denna bestämmelse allt vad öga sett och öra hört, allt som kommit in i människans hjärta. Då de fötts av Guds allsmåttiga kraft och genom deras samverkan som är bundna i äktenskapets förbund, är det lätt att förstå vilken stor gåva av den gudomliga godheten barn är, och vilken anmärkningsvärd frukt av äktenskapet de också är”.⁹

Pius XII talar uttryckligen om skyldigheten att ha barn men säger i sin undervisning att skyldigheten inte är absolut; det kan således finnas moraliska skäl för makarna att göra valet att inte fullfölja denna skyldighet. Pius XII:s instruktion, i frågan om vari denna skyldighet att ha barn består, är utförlig men förtjänar att återges i sin helhet därför att den är viktig:

”Om akten begränsas till de infertila perioderna ifrågasätts inte äktenskapets giltighet under förutsättning att det bara är användandet och inte rättigheten som berörs. Icke desto mindre måste det moraliskt lagliga i parets handlande godkännas eller bestridas på grundval av huruvida intentionen att varaktigt iaktta dessa perioder haft en tillräcklig och säker moralisk grund. Det faktum enbart att paret inte kränker aktens natur och är beredda att ta emot och fostra det barn som trots försiktighetsåtgärder kommer till världen skulle inte vara tillräckligt i sig självt för att säkerställa en rättrådig intention och en moralisk medvetenhet mot vilken ingen erinran kan göras, när det gäller motiven själva.

Skälet till detta är att äktenskapet förpliktar till en livsgemenskap som medför vissa rättigheter och samtidigt ålägger makarna att fullfölja en positiv insats med hänsyn till själva den äktenskapliga livsgemenskapen. I ett sådant fall kan man tillämpa den allmänna principen att ett positivt uppfyllande kan utelämnas när allvarliga skäl (*gravi motivi*) finns som, oberoende av de förpliktade makarnas goda vilja, visar att det inte är rimligt att ställa ett sådant krav på den mänskliga naturen.

Äktenskapskontraktet, som ger make och maka rätten att tillfredsställa naturens böjelser, sätter dem i ett visst levnadsstånd, det äktenskapliga ståendet. Men på par som utför den för detta stånd karaktäristiska akt ålägger naturen och Skaparen den funktion som hjälper till att bevara den mänskliga arten. Den typiska aktiviteten som ger deras stånd dess värde är *bonum prolis*. Individerna och samhället, folket och staten, Kyrkan själv, är beroende av den

⁹ Jfr *Casti Connubii*, 9

ordning Gud upprättat för fruktbarande äktenskap. Att därför ingå i det äkta ståndet och kontinuerligt göra bruk av de egenskaper som tillhör det, vilket är lagligt endast i det, och å andra sidan alltid och avsiktligt utan allvarligt skäl (un grave motivo) undandra sig dess främsta skyldighet, skulle vara en synd mot själva meningen med det äktenskapliga livet.

Det finns allvarliga motiv (*seri motivi*) som medger undantag från det positiva och obligatoriska utförandet av akten under lång tid, kanske till och med så länge äktenskapet varar. De oftast nämnda motiven finner vi i de så kallade medicinska, eugeniska, ekonomiska och sociala ”indikationerna”. Av detta följer att iakttagande av de icke fertila perioderna enbart bara kan vara lagligt ur en moralisk synvinkel. Under nu nämnda förutsättningarna förhåller det sig så. Men om, enligt ett förnuftigt och rättrådigt avgörande (*secondo un giudizio ragionevole et equo*), inga liknande allvarliga skäl av personlig karaktär eller av skäl härledda från yttre omständigheter föreligger, kan beslutet att vanemässigt undvika föreningens fruktsamhet och samtidigt fortsätta att tillfredsställa sensualiteten bara härledas ur en orätt värdering av livet och av skäl som är främmande för sanna etiska lagar”.¹⁰

Pius XII lär att makarna är skyldiga att ha barn såvida inte allvarliga omständigheter uppstår. Men han gör det också klart att det är moraliskt för makarna att begränsa familjestorleken eller till och med att avhålla sig från att ha barn helt och hållet, om de har tillräckligt vägande skäl. Längre fram skall vi reflektera över vad som konstituerar allvarliga skäl i frågan om begränsning av familjens storlek eller i frågan om att inte ha barn alls. (Vi kommer också kommentera den rätta förståelsen av kraften i sådana fraser som ”allvarliga skäl”, ”vägande motiv” och ”förnuftig och rättrådig bedömning” som återfinns i texten som citeras ovan och som kommer igen i *Humanae Vitae*.)

Gaudium et Spes, 50, talar också om makarnas skyldighet att ha barn och talar om det i typiskt kristna termer:

I den plikt som åligger dem att fortplanta livet och vara uppfostrare, vilket måste ses som deras särskilda uppgift, vet makarna att de är medarbetare med Skaparens kärlek och på ett visst sätt dess uttolkare. De skall därför fullgöra sin uppgift med mänsklig och kristen ansvarskänsla och i en lydnad full av vördnad för Gud.¹¹

De allra första raderna i *Humanae Vitae* lyfter fram beskrivningen av makarnas sanna uppdrag: ”Att föra det mänskliga livet vidare är ett synnerligen

¹⁰ Pius XII, ”Address to the Italian Catholic Union of Midwives” (29 oktober 1951) i AAS XLIII (1951): 835-54. Översatt till engelska av Vincent A. Yzerman, *The Major Address of Pope Pius XII*, del I, St. Paul, USA, 1961.

¹¹ Jfr *Gaudium et Spes*, nr. 50, Äktenskapets fruktsamhet, Kyrkan i världen av i dag, Katolsk Informationstjänst, Uppsala, 1968.

betydelsefullt uppdrag genom vilket makarna på ett fritt och ansvarsfullt sätt samarbetar med Gud Skaparen”. *Familiaris Consortio* talar utförligt om barn som en gåva och lovordar den väsentliga roll familjen spelar i den positiva utvecklingen av samhällets goda och i det framåtskridande arbetet för evangeliseringen och helgelsen. Kanske en mening är den som bäst sammanfattar dokumentets inriktning: ”Mänsklighetens framtid tar vägen genom familjen.”¹²

I andra tal och skrifter har Johannes Paulus II ofta låtit sin röst bli hörd i kören på detta tema. I en homilia i Washington, DC, USA, har han sagt:

För att det kristna äktenskapet skall kunna främja det gifta paret goda i dess helhet och deras utveckling, måste det inspireras av Evangeliet och därigenom var öppet för nytt liv, som skänks och tas emot frikostigt. Paret är också kallat att skapa en familjeatmosfär, i vilken barnen kan vara lyckliga och leva ett värdigt och kristet liv.

För att hålla en familj nöjd krävs mycket av både föräldrarna och barnen. Varje familjemedlem måste på ett särskilt sätt bli de andras tjänare och dela på bördorna (jfr *Gal 6:2*; *Fil 2:2*). Var och en måste också visa omtanke, inte bara för sitt eget liv utan för alla andra i medlemmar i familjen, det vill säga allt som rör deras behov, förhoppningar och ideal. Beslut om antal barn och de uppföringar som krävs för dem kan inte tas enbart med hänsyn till synpunkter på större bekvämlighet och ett liv i lugn och ro. När föräldrarna, med den nåd de får genom sakramenten och genom att vägledas av Kyrkans undervisning, reflekterar över dessa ting inför Gud, påminner de sig själva om att det säkerligen är mindre allvarligt att förneka sina barn viss bekvämlighet eller materiella fördelar än att beröva dem möjligheten att leva tillsammans med syskon, som skulle kunna hjälpa dem att växa som människor och inse hur vackert livet är i alla dess åldrar och i all dess mångfald.

Om föräldrarna helt och hållet inser vilka krav och möjligheter detta stora sakrament för med sig till dem, skulle de inte kunna låta bli att instämma i Marias hymn till livets Upphovsman – till Gud som har gjort dem till sina utvalda medarbetare.¹³

Den katolska kyrkan lär alltså att barn är något stort och gott och lär att alla par har en moralisk förpliktelse att öppna sig för att ha barn. Icke desto mindre lär hon att det kan finnas goda skäl för makarna att inte fortsätta att få barn under en viss tid. Och det som förväntas ske ytterst sällan, utesluter inte att makarna kan ha goda skäl att undandra sig utförandet av sitt uppdrag under hela äktenskapet.

¹² *Familiaris Consortio*, n:r 86 (Nb. inofficiell svensk översättning).

¹³ Påven Johannes Paulus II, ”*Let Us Celebrate Life*” (homilia 7 oktober 1979) i USA: *The Message of Justice, Peace and Love* (Boston: St Paul Editions 1979), sid 281-282.

Låt oss, innan vi börjar undersöka vad som kan vara goda skäl att inte vilja ha det goda i fler barn, undanröja en felgrundad missförståelse av skyldigheten att ha barn. Eftersom de kristna tror, att de genom att få barn frambringa nya själar som får leva evigt i gemenskap med Gud, tror somliga att makarna måste ha barn, så många som de har förmåga att ta ansvar för, eftersom de genom att inte vilja ha barn skulle förhindra tillfällena för själar att existera. Detta synsätt tycks grunda sig på den oriktiga föreställningen att själar har en tidigare existens och så att säga väntar på en landningsplats. Men själar har ingen existens före ett sexuellt samlag och inte heller är det sexuella samlaget vid ett fertilt tillfälle tillräckligt för att frambringa nytt liv. De kristna tror i stället att Gud skapar en ny själ till varje nytt liv som får existera och är själv således den omedelbara källan till den nya själen som börjar finnas till.¹⁴ Det sexuella samlaget ger Gud tillfälle att utföra sitt skapande verk. Det finns inte något ”redan existerande” nytt liv som vägras jordisk existens, därför att makarna söker undvika graviditet. Om så var fallet, skulle alla egentligen ha skyldighet att sätta nytt liv till världen; de som valt celibat skulle göra framtida generationer stor otjänst genom att leva vidare som celibatära personer. Men som sagt: man kan inte rimligtvis hävda att man vägrar livet att komma till genom att inte vilja ha barn, eftersom man inte kan vägra något eller någon något som inte finns. Makarna kan göra varandra, samhället och Gud orätt genom att inte vilja ha barn, de kan göra sig själva till skiljedomare med personligt uppsåt i bedömningen när det är gott för nytt liv att komma till, men de gör ingen orätt mot ett ”möjligt barn”.

Fastän det är ett stort gott att bringa barn till världen är makarna inte av det skälet förpliktade att ha så många barn som möjligt. I det som följer i denna uppsats hävdar jag (1) att makarna inte måste ha så många barn som de biologiskt, ekonomiskt och psykologiskt sett kan ha; jag ger (2) en bild av vad som utgör moraliska skäl för att begränsa familjestorleken; jag resonerar fritt (3) i frågan om det finns någon familjestorlek som kan anses minimum och gör ett försök att ge några riktlinjer för makarna i deras försök att avgöra vad som kan vara den bästa familjestorleken i det konkreta fallet; till slut (4) tar jag upp en fråga som ibland ställs av dem som är oroliga beträffande NFP. Tappar de som använder NFP det sexuella samlagets prokreativa betydelse ur sikte, och låter de sensualismen ta överhanden?

Inskränkningar till skyldigheten att ha barn

Det är aldrig möjligt att fullständigt definiera positiva skyldigheter, det vill säga skyldigheter att *göra* något, eftersom variablerna i livet är så oförutsebara.

¹⁴ Jfr Thomas av Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 94, art. 2.

Däremot är det mycket lättare att definiera negativa förbud som inte tillåter att vissa saker görs. Det är alltid svårt att avgöra när man har uppfyllt positiva förpliktelser. När har man till exempel gett tillräckligt till välgörenhet? Fastän det kan vara svårt att avgöra är det inte omöjligt att sätta en gräns för hur mycket man måste ge till välgörande ändamål; det bestäms av ens resurser och ens övriga förpliktelser och blir tydligast genom att resonera med sig själv och be med eftertanke.

Vi har kunnat fastställa att äktenskapet för med sig den positiva skyldigheten att ha barn. Man kunde till och med säga att alla kallelser medför skyldigheter; så har till exempel en präst en skyldighet att fira sakramenten, en läkare skyldighet att hela och jurister att arbeta med lagstiftningen som hjälp. Dock används begreppet ”skyldighet” i en ganska fri bemärkelse här. Naturligtvis skulle det se märkligt ut om någon förvärvade en yrkeskompetens och sedan överhuvudtaget inte ville använda sig av den; emellertid skulle särskilda omständigheter faktiskt kunna göra det positivt förpliktande att utöva kompetensen. Vi kan alla föreställa oss tillfällen där vi skulle uppfatta omständigheterna som förpliktande för en präst att höra bikt, en läkare att ge den sjuke vård och en försvarsadvokat att försvara en åtalad. Ingen skulle å andra sidan mena att en präst skulle vara skyldig att fira så många sakrament som möjligt ens på försök, eller att en läkare skulle försöka bota så många patienter som möjligt eller att jurister och advokater skulle ta på sig så många rättsfall som möjligt, eller ens att de skulle ha skyldighet att ta på sig ett givet pensum av uppgifter i sina respektive fack. Vi behöver försiktighetens dygd för att kunna gå igenom alla uppgifter som hör till de olika kallelserna; varje individ måste använda sig av försiktigheten för att avgöra om en viss förpliktelse måste utföras eller inte mot bakgrund av andra moraliska krav som ställs på honom eller henne. En läkare kan ha många egna barn som han måste hjälpa till att ha vårdnad om och därför inte kunna åta sig fler patienter, en advokat kan ha vårdnad om sina äldre föräldrar och inte kunna ta på sig fler fall, och så vidare. Om präster, läkare och advokater kan begränsa sina åtaganden till en för deras verksamhet förpliktande nivå, skulle då inte detta kunna gälla dem som är kallade att vara föräldrar?

Naturligtvis kan man inte dra likhetstecken mellan en gift person i valet för eller emot föräldraskap och en advokat, som skall fatta beslut att föra talan i ett rättsfall eller inte. Föräldrarnas skyldighet förefaller vara analogt närmare besläktat med prästens; prästvigningens sakrament medför en skyldighet att administrera sakramenten, som är en mycket längre gående förpliktelse än den advokaten har att föra talan i ett rättsfall. Att bli läkare eller advokat påverkar inte den ontologiska förändringen på det sätt som sker i vigheten till präst eller till äktenskap. En gång präst, alltid präst; de som gifter sig är gifta för livet; föräldrar är föräldrar så länge de lever. Att avlägga löfte att vara präst eller gift är liktydigt med att avlägga löfte att utföra vissa tjänster åt

Gud; det är inte ett lätt, utbytbar yrkesval. En del av äktenskapslöftet är att acceptera barn.

Men för att fortsätta analogin behöver en präst inte administrera sakramenten, om han på grund av vissa omständigheter eller andra förpliktelser är förhindrad. En präst som till exempel är rektor för en högskola skulle inte vara tvungen att regelbundet höra bikt. Men till och med som rektor skulle han i alla fall vara förpliktad att höra en döendes bikt, hur illa det än passar honom i tiden. Dessa former för att leva sitt liv sakramentalt medför således speciella skyldigheter, som måste fullgöras under vissa rådande förhållanden.

Trots att de flesta par kan befinna sig i omständigheter som ställer dem inför kravet att begränsa familjens storlek, kan flertalet par rimligtvis åta sig att ha barn; att ha barn innebär alltså för de flesta inte någon orimlig belastning på deras ekonomiska, fysiska, psykologiska och andliga resurser. Det går samtidigt inte att komma ifrån att barn för en del par innebär en onödigt tung börda. Ett ytterlighetsfall skulle vara att leva under en regim där man skulle dödas om man födde barn; det skulle då för dem vara rättfärdigt att skjuta upp barnafödande på obestämd tid eller kanske för alltid. Den undervisning som påven Pius XII gett, och som vi redovisat ovan, belyser denna fråga. Hans råd är att par som vet om att den ena eller båda har genetiska defekter, eller en kvinna vars liv riskeras genom graviditet, kan ingå äktenskap med intention att praktisera den periodiska avhållsamheten under ett helt äktenskap, så länge makarna med kärlek accepterar det barn de i förekommande fall ger upphov till. De "avser" inte att ha barn i positiv och omedelbar mening, men om de säger nej till användning av onaturliga födelsekontrollmetoder kan de också sägas inte uppsåtligt vilja sätta hinder för äktenskapets naturliga ändamål, eftersom de aldrig ger sig in på ett positivt handlande i riktning mot detta syfte. Av rättrådiga skäl väljer de att inte aktivt fullfölja detta syfte. Skyldigheten att ha barn är alltså inte en absolut skyldighet; omständigheter kan undanta vissa makar från denna skyldighet att ha barn, så att de inte behöver fullfölja den.

Skäl för att begränsa familjens storlek

Flera skäl att legitimt begränsa familjens storlek har redan i förbigående getts. Går det att formulera allmänna principer som är typiska för dessa skäl? Först skulle jag vilja titta närmare på vad Kyrkan säger i sak. Fem olika meningar i *Humanae Vitae* används som uttalanden i denna fråga. HV § 10 säger:

"Vidare innebär ansvarsfullt föräldraskap att man med hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden antingen efter klokt övervägande storsint beslutar sig för att ta emot fler barn eller av allvarliga skäl (*seriis causis*) och under

iakttagande av moralreglerna beslutar sig för att för en bestämd eller obestämd tid avstå från flera barn”.

HV § 16 säger: ”Om det alltså finns välgrundade skäl (*justae causae*) att ha intervaller mellan födslarna på grund av makarnas fysiska eller psykiska tillstånd eller till följd av yttre omständigheter (lär Kyrkan att makarna kan utnyttja de naturliga cyklerna som ingår i fortplantningsfunktionen)”. Vidare säger encyklikan att makarna kan ha hedervärda och tunga argument (*argumenta... honesta et gravia*), försvarbara skäl (*probabiles rationes*) och rättrådiga skäl (*iustae rationes*), för en begränsning av familjens storlek. Det är min uppfattning att man vanligtvis återger en del av dessa meningar, som ”allvarliga skäl” eller ”tungt vägande skäl”, på ett sätt som antyder tyngre skäl än vad som fordras. Jag tror att frasen ”rättrådiga skäl” mer exakt återger vad som menas. Triviala skäl duger inte, men andra skäl än direkt livshotande räcker. Vilka är dessa skäl som ligger på en linje mellan det alldagligt triviala och det livshotande?

Ett avsnitt av *Gaudium et Spes* § 50 ger en antydning om vad som utgör ett gott beslut av makarna; ”efter gemensamma överläggningar och bemödanden skall de bilda sig ett riktigt omdöme om såväl sitt eget som sina redan födda barn och eventuellt blivande barns väl, ty de måste kunna urskilja både de materiella och andliga betingelserna för sin tid och sin ställning. De skall även räkna med familjegemenskapens, samhällets och kyrkans bästa”.¹⁵ Man bör alltså kunna säga att Kyrkan i sin undervisning lär att makarna i sin planering av familjens storlek får göra en rättvis bedömning av alla sina skyldigheter, mot Gud, mot varandra, mot den familj de redan har och alla sina åtaganden. De måste kunna försvara sina skäl, sådana skäl som inte är själviska utan sammanhänger med det som är gott utöver den egna bekvämligheten och det praktiskt lämpliga. Som det sägs i *Humanae Vitae* §10, ”innebär ansvarsfullt föräldraskap att man tar hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden” – man kan anta att det är finansiella och politiska faktorer som avses – vilket betyder att dessa faktorer får inverka på parets beslut i frågan om ansvaret med att få barn.

Vi måste dessutom förstå att kristna har många andra sätt att främja allt det goda som Guds kungarrike ger. Att ha barn är bara ett av dem. De gifta har uppdraget (*munus*) att ha barn, men det är inte deras enda uppdrag. De kan vara engagerade i annat arbete som också bidrar till att bygga upp Guds rike. I själva verket kan makarna behöva begränsa storleken på sin familj just av det skälet att det innebär något gott för den familj de redan har. Paren kan ha mycket goda skäl för att vilja undvika en ny graviditet. Hustruns hälsa kan vara dålig och en ny graviditet kan bli för mycket för hennes hälsotillstånd; hon kan ha ett

¹⁵ *Gaudium et Spes*, nr. 50, Kyrkan i världen av i dag, Katolsk Informationstjänst, Uppsala, 1968.

sjukligt barn eller nära släkting som hon måste ta sig an och därför inte kunna möta ett spädbarns behov. En av makarna kan ha psykologiska problem som gör honom eller henne olämplig som förälder under en viss tid. Och låt oss säga det igen, att orsaker till hälsoproblem inte är de enda moraliskt acceptabla skälen för att undvika graviditet; *Humanae Vitae* § 16 observerar att ”yttre omständigheter”, lika väl som makarnas fysiska och psykologiska förutsättningar, kan göra det nödvändigt att ha längre intervaller mellan födslarna. Familjen kan genomleva allvarlig ekonomisk kris eller kanske till och med arbetslöshet. I till exempel Kina kan makarna påtvingas abort vid en graviditet. Om paren har den kunskap som kan hjälpa dem att undvika graviditet (vilket de har med NFP) utan att göra något omoraliskt, är det moraliskt lovligt för dem att använda sådana utvägar.

Makarna kan enkelt uttryckt ha många goda och moraliska skäl för att begränsa familjestorleken. Det hindrar inte att en del kristna undrar om inte de som använder NFP förtröstar för lite på försynen? Vill de inte lita på att Gud förser dem med allt de behöver för sin familj när de på fullt allvar uppfyller kallelsen att vara föräldrar? Utgår de från att de vet mer om hälsa och ekonomiska behov än Gud? Borde inte makarna ha tron att om Gud sänder dem ännu ett barn så kommer han att förse dem med allt de behöver för att vårda och värna detta barn? Många makar kan berätta om ”mirakulös” räddning och hjälp, när de fått ett barn till; ordspråket säger ju också ”ett barn kommer alltid med en limpa bröd i händerna”.

Gud kan förse oss med allt vi behöver. Vi kan inte tvivla på sanningen i att han också gör detta, särskilt när vi ivrigt kämpar för att göra hans vilja. Det är också sant att vår förmåga att utveckla tankegångar och sätta upp planer är en Guds gåva, som han utgår från att vi använder. Det stämmer säkert också att en del par fysiskt sett kan ha fler barn än de förmår ha full vårdnad för. Karol Wojtyła (den salige Johannes Paulus II, påve 1978- 2005, övers. anm.) råder vissa familjer att, som en moralisk nödvändighet, begränsa familjestorleken:

”Det finns emellertid omständigheter i vilka själva benägenheten (att vara ansvarsfull förälder) fordrar att man avstår från prokreationen, sådana omständigheter under vilka varje ytterligare utökning av familjen skulle vara oförenlig med plikten som förälder. En man och en kvinna, som ägnar sin uppmärksamhet åt det sant goda för sin familj och har en gemensam uppfattning om ansvaret för barns födsel, underhåll och uppfostran, sätter en gräns för det intima umgänget och avstår periodiskt från samlivet, eftersom ännu en graviditet skulle kunna bli resultatet men vara oönskad med hänsyn till de aktuella levnadsvillkoren för det äktenskapliga livet och familjen.¹⁶

¹⁶ Jfr Karol Wojtyła, *Kärlek och Ansvar*, kap IV: *Fortplantning och föräldraskap*, Brombergs Förlag, 1980, Uppsala; *Love and Responsibility*, San Francisco: Ignatius Press, 1993, sid 243.

Kyrkan har alltid lärt att människan skall vara ansvarig i förhållande till de gåvor och goda ting Gud har gett henne. Att lägga undan sparade medel för barnens skolgång och utbildning, för ålderdomen eller eventuella nödsituationer visar inte att man inte litar på Gud. Att planera sin familjs storlek är vad som anstår varelsen som kan använda förnuftet. Vi kan gå tillbaka till de tidigare citerade orden från *Humanae Vitae*, ”Vidare innebär ansvarsfullt föräldraskap att man med hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden efter klokt övervägande storsint beslutar sig för att ta emot fler barn”. *Gaudium et Spes* säger också, ”Bland de äkta makar, som fyller sin av Gud anförtrodda uppgift, måste man särskilt nämna dem som efter ömsesidig överenskommelse och moget övervägande villigt åtar sig att väl uppfostra även ett större antal barn (§ 50).”¹⁷ Att ha många barn är alltså resultatet av ”moget övervägande”, inte det spontana resultatet av att överhuvudtaget inte vilja planera. En del par kan ha det så bra ställt, att de inte behöver planera när de kan få barn och hur många de kan ha, men för dessa par är själva beslutet att inte planera ändå ett klokt beslut och en slags plan.

Frågan finns kanske ändå: finns det ett utrymme för dem som inte är så välbeställda att bara ta emot de barn som kommer och förlita sig på att Gud kan täcka alla behov? I vår materialistiska tid är det lätt att ha för höga förväntningar på resurserna och för vad som faktiskt behövs för att ge barnen en god uppväxttid, och de flesta av oss behöver ivrigt söka Guds rike först och lita på att han ser till våra behov, när vi gör det. Icke desto mindre är det oansvarigt av makarna att inte använda NFP om deras förväntan att få ett barn till inte är stor. Om en graviditet kommer till, trots att de använder NFP (en mycket ovanlig händelse) bör de ha förtroende för att Gud har förutsett och tillfredsställer behoven. Ändå är det inte så svårt att uppbringa heroisk vilja till offer; det kanske inte är en självmotsägelse, när man observerar att ”heroisk tro” behövs i de ordinarie omständigheterna för att uppfostra barnen, att göra de nödvändiga uppoffringarna för att ta hand om dem och utöva det tålmod de behöver för att uppfostran skall vara kärleksfull. En del kan komma att kallas till en mer extraordinär heroisk tro, om de har ett handikappat barn eller ett barn som är utvecklingsstört. Gud bekräftar med säkerhet vår villighet att ta på oss umbäranden och kunna vara generösa i förhållande till detta barn, men vi måste göra det på ett ansvarsfullt sätt. Det Gud primärt ber oss om är, att vi enkelt och beredvilligt tar på oss de strapatser som dyker upp på vår väg.

Men hur ligger det till för par som har möjlighet att ha en god vårdnad om många barn och som inte med ytterligare ett barn skulle belastas med en orimlig börda? Har de en skyldighet att ha så många barn, som de kan ta fullt och gott ansvar för?

Också i det här fallet skulle frågan för många förefalla nästan absurd; man skulle ha det argumentet att barn visserligen hör till denna världens många

¹⁷ *Gaudium et Spes*, nr. 50, Kyrkan i världen av i dag, Katolsk Informationstjänst, Uppsala, 1968.

goda ting, men inte till den grad att alla andra goda ting måste uppoffras för det goda i att ha barn. De kristna tänker kanske emellertid att barn är ett gott som man bör eftersträva till priset för alla andra goda ting, eftersom det mänskliga livets värde för kristna är ett upphöjt värde. Det finns dock inte något större bevis att det ens skulle vara den Katolska kyrkans uppfattning. *Gaudium et Spes* säger att det är parens sak att bestämma hur många barn de borde ha. *Gaudium et Spes* (§ 50) antyder i det tidigare givna citatet att det är något generöst att vilja ha en större familj. Naturligtvis är alla kristna kallade att vara generösa men de är kallade att vara det på olika sätt. Det låter här litet grann som en ”överloppsgärning”. Detta begrepp pekar på handlingar som ligger utöver det obligatoriska; vi måste alla göra det som är obligatoriskt (grundat på de rätta rekvisiten). Det som är en ”överloppsgärning” kan förväntas av några av oss, men definitivt inte av alla. Att alltså ha en stor familj är den generösa handling som Gud ber några makar att utföra; han ber andra makar om andra generösa handlingar. Det är sannolikt så att de som är goda och kapabla föräldrar, som tycker om att vara föräldrar och som har resurser att ta hand om ett stort antal barn, bör ha stora familjer; sådana gåvor och omständigheter pekar på att det är just detta Gud kallar dem till. Andra par känner sig inte ha samma inriktning eller ha de möjligheterna. De kan ha krävande och aktningvärda förpliktelser, det kan gälla äldre föräldrar, samhällets allmännyttiga institutioner eller liknande, sådana uppgifter som inte skulle kunna fullgöras full ut, om paret hade fler barn. Det är just dessa faktorer som tycks utgöra allvarliga och rättrådiga skäl för att begränsa familjens storlek. De utgör också sätt och vägar att ge till Gud av hjärtat.

Vad är en lagom familjestorlek?

Är det alltså rätt slutsats, att paren bör ha så många barn som de kan ha full vårdnad om, utan att försumma andra skyldigheter? Jag kan inte i kyrkliga dokument finna något i den riktningen eller som ens antyder någon slags möjlig norm för familjen. Eftersom makarna i det förflutna haft liten kontroll över sin fruktsamhet, har sådana riktlinjer i stort sett inte behövts, men eftersom den moderna tidens naturliga familjeplaneringsmetoder gjort det möjligt att ha en ganska god kontroll över familjestorleken, skulle sådan rådgivning vara många till hjälp. Karol Wojtyła talar i sin bok *Kärlek och Ansvar* om det ”moraliskt riktiga antalet” barn, med vilket han tycks mena ett antal som konstituerar en fullständig familj:

”Familjen är en institution som kommer till genom prokreation inom äktenskapets ram. Det är en naturlig gemenskap som står i omedelbart beroende av föräldrarna för att kunna existera och fungera. Föräldrarna skapar familjen som ett komplement till kärleken och som en extension av den. Att skapa en familj betyder att skapa

gemenskap eftersom familjen är social enhet – om inte skulle den inte vara familj. För att vara gemenskap måste den ha en viss storlek. Detta blir som mest uppenbart när vi kommer in på utbildningens område. Ty familjen är en utbildningsinstitution inom vars ram en mänsklig varelses personlighet formas. Om den skall formas på rätt sätt är det mycket viktigt att denna mänskliga varelse är omgiven av en naturlig gemenskap. Vi får ofta höra att det är lättare att uppfostra flera barn tillsammans än bara ett enda barn, och att två barn inte är en gemenskap – utan bara de två enda barnen. Det är föräldrarnas roll att styra barnens uppfostran, men under föräldrarnas ledning uppfostrar barnen sig själva, därför att de utvecklas inom ramen för en barnens gemenskap, i en syskonskara”.

I detta stycke verkar det som om två barn, men inte fler, skulle göra en familj ofullständig. Oberoende av vad påven antytt, sade en vän till mig med en lättnadens suck när hans tredje barn hade fötts, ”Nu är vi en familj.” (Denne man är nu pappa till sju och hoppas på fler). Han har förklarat att han tyckte att tre barn för en familj var en ”kritisk mängd”. Han tyckte alltså att när det helt enkelt handlade om två barn, så skulle det lätt bli så att ”dessa två – men inte fler” skulle omhuldas och skämmas bort av föräldrarna och till sist bara dela upp tillgångar mellan sig. Han sade att tre barn utgjorde en social grupp och att de barnen var tvungna att med större allvar förhandla mellan sig; de behövde verkligen fördela mellan sig och kunde inte var och en ha ”sin förälder”.

Nu måste vi skyndsamt få säga, att vi naturligtvis inte med detta avser ett uttalande om dem som inte kan få barn, eller en anspelning om att mindre familjer inte kan vara ”riktiga” familjer. Men det kanske finns en familjestorlek som bidrar mer till att uppnå målsättningen för familjen att leva ett gemenskapsliv med allt som hör till detta och att detta borde vara ett mål för paren så långt det är möjligt. Som framgår av flera av de citerade exemplen nyss är större familjer i allmänhet bra på att fostra generositet och osjälviskhet i sina familjemedlemmar. Det betyder inte att mindre familjer inte kan lyckas med samma sak, men det antyder att en del kännetecken utvecklas lättare i stora familjer. Det som sagts här om hur viktigt det är för familjen att ha minst tre barn innebär inte, att de som kan måste ha åtminstone tre, eller att när ett par väl har fått tre, de inte kan ha fler. Det är snarare så att dessa reflektioner lagts fram för att peka på att de faktorer som man skall ta hänsyn till när paren väger fram och tillbaka hur klokt det är att ha fler barn eller inte ha fler barn.

Mitt intryck är att paren ofta inte tror att de klarar av sina praktiska uppgifter som föräldrar förrän vid tredje barnet. Fram till dess kan föräldraskapet verka överväldigande (vilket det ibland också är). Men när det tredje barnet föds har paren (om inte annat så för sin egen överlevnads skull som föräldrar) börjat förvärva en hel del viktig kunskap i konsten att vara förälder och tycker gärna att det är en stor upplevelse att samspela med barnen. De äldsta börjar hjälpa till lite grann och den yngste brukar ha roligt åt syskonens upptåg, samtidigt som han eller hon fordrar mindre heltidsuppmärksamhet från föräldrarnas sida. De föräldrar som avsiktligt satt en gräns vid två barn tycker

nog att föräldraskapet är mycket roligare när de har tre. Jag har hört många mammor säga, att en eller flera till efter det fjärde barnet inte gör så stor skillnad. Det betydande språnget i en mors krav på sig själv från ett eller två barn, upprepas helt enkelt inte när familjen växer.

Låt oss nu till slut ta tag i frågan om de som använder NFP förlorar den prokreativa aspekten med det sexuella samlaget ur sikte och ger efter för sinnlig tillfredsställelse. Gör de par som begränsar sexuellt samlag till de infertila perioderna sig skyldiga till sinnlig tillfredsställelse och sökande av självisk sexuell lust, när de försöker undvika graviditeten men vill genomföra föreningen? Låt oss här förstå sinnlig tillfredsställelse – sensualism – som ett tillstånd som inte är under kontroll med hänsyn till sexualiteten, alltså ett tillstånd i vilket man söker sexuell njutning oberoende av viljan att uppnå andra goda ting, eller till och med som ett missbruk av goda ting. Vi vill förstå sensualismen – den sinnliga tillfredsställelsen – som ett tillstånd, där man vill unna sig det sexuella samlagets njutningar utan att väga in den sexuella aktens djupare mening.

På vilket sätt spelar njutningen in i förståelsen av det sexuella samlaget som en handling som har två ändamål eller betydelser, nämligen föreningen och avlandet av nytt liv (prokreation), och som inte får skiljas åt? Ofta föreställer man sig att föreningen och sökandet efter njutning är identiska. Men njutningen är inte ett av de definierade syftena med det sexuella samlaget, fastän den ofta följer på sexuellt samlag och nästan alltid är motivet för och skälet till sexuellt samlag. De som eftertraktar sexuellt samlag enbart i syfte att uppleva njutning och utan ha en tanke på att uppnå förening eller att ta emot de barn som kan bli resultatet, kränker det sexuella samlagets syfte och är skyldiga till sinnligt tillfredsställande. Men de som inbegriper sig i sexuellt samlag under den infertila tiden för njutningens skull är inte nödvändigtvis skyldiga till sinnlig tillfredsställelse. Det är fel att anta att de par som har sexuellt samlag under den infertila perioden för att undvika graviditet därigenom nödvändigtvis gör sig skyldiga till ett själviskt eftertraktande av sinnlig njutning. Det kan hända att några gör det, men det är inte nödvändigtvis en konsekvens av att använda metoden och knappast en sannolik konsekvens heller.¹⁸ En självisk sensualism är mer sannolikt resultatet av deras oförmåga inrymma passionerna i en ordning eller resultatet av att inte förstå syftet med det sexuella samlaget och vad som karakteriserar det.

Att vilja ha samlag för att njuta av det betyder inte alltid att man vill njuta av det på överdrivet sätt (hedonistiskt) eller att det måste vara fel att vilja njuta. Njutningen kan som sagt vara motivet för att inbegripa sig i en akt som till sin natur leder till föreningen (och prokreationen), och så länge man tar med i

¹⁸ Påven Johannes Paulus II medger att NFP metoder kan användas otillbörligt om de avviker från den etiska dimensionen som är knuten till dem, jfr Johannes Paulus II, *generalaudiens* 11 juli 1984 (författarens anm.).

beräkningen det goda som följer akten, är inte njutningen ett ont motiv för att genomföra den. Man kan inte stå i motsatsförhållande till en handlings övriga goda ting (vilket sker i kontraceptionen) när man utför den, men att söka den njutning en akt ger är inte omoraliskt, om man samtidigt respekterar denna akts goda ting. Att söka njutningen är inte synd i sig; att söka njutningen för egen del, själviskt, är synd, men njutningen kan också sökas på ett osjälviskt sätt (inte för sin egen del) och på ett sätt som för med sig gott till andra liksom till en själv. Föräldrarna leker ofta med sina barn, därför att de tycker att det är roligt; men leken förlorar inte sitt värde därför att upprinnelsen var att man ville ha roligt. Barnets goda måste inte komma allra först i föräldrarnas medvetande, men barnets goda kan inte vara oförenligt med att föräldrarna hade för avsikt att ha roligt själva. Så länge man söker det goda för barnen är det något gott för föräldrarna att söka nöje och tillfredsställelse för sig själva, eftersom det i själva verket tillfredsställer naturlig mänsklig längtan.

Det är inte givet att de som ger sig in i sexuellt samlag i njutningssyfte är själviska. Om längtan efter sexuell njutning motiverar en person att vilja ha samlag med sin make eller maka, och om personen strävar efter att hjälpa maken eller maken att också uppnå det goda, handlar hon moraliskt och åstadkommer det som är gott. Man kan ju till exempel lyckas med att få sin man eller hustru att känna sig älskad, eller att den ömsesidiga njutningen är gynnsam för det intima och det som binder samman, eller att båda kan ge och ta emot det som är skönt. I det avseendet kan vi se att den förenande meningen med samlaget finns kvar, utan att den livsalstrande (prokreativa) meningen kränks.

Johannes Paulus II lär att det rätta praktiserandet av NFP, långt mer än att stimulera sensualismen, förhöjer den kärleksfulla relationen mellan makarna och gör att den äktenskapliga akten tydligare uttrycker kärleken och blir ett mer autentiskt uttryck för självutgivelsen. Användandet av NFP bidrar sannolikt, långt ifrån att åstadkomma ett tillstånd av sinnlig tillfredsställelse, till att vinna kontroll över en viss sexuell aptit genom uppskattning av samlagets djupare mening och genom att kunna ge ett bättre uttryck för denna lust. I hela sitt författarskap talar Johannes Paulus II precis om detta område. Ta bara detta stycke i beaktande:

”Om den äktenskapliga kyskheten (och kyskheten i allmänhet) först manifesteras som förmågan att motstå köttets lustar, visar den sig senare gradvis som en enastående förmåga att uppfatta, älska och praktisera de betydelser i ”kroppens språk” som förblir totalt okända för själva åtrån, och som undan för undan berikar parets äktenskapliga dialog och förfinar den, fördjupar den och på en och samma gång gör den enkel.

Av det skälet är det inte avhållsamhetens askes, den som encyklikan talar om (HV, § 12), som utarmar ”de känslomässiga uttrycken” utan snarare gör dem andligt intensivare och berikar”.¹⁹

¹⁹ jfr Johannes Paulus II, *generalaudiens* 11 juli 1984, *Reflections on Humanae Vitae*, 64.

De som har denna självbehärskningens dygd till sitt förfogande har större och säkrare möjligheter att göra den äktenskapliga akten till sant älskande handlingar, snarare än sådana handlingar som iscensätts för det enda syftet att tillfredsställa könslig drift.

Johannes Paulus II hävdar att självbehärskningen ger en viss handlingsfrihet i förhållande till impulser som påverkar sinnena och observerar att ”denna frihet förutsätter en sådan förmåga att styra reaktioner av sinnlig och känslomässig natur, så att det blir möjligt att ge det egna jaget till detta andra ”jag” med utgångspunkt i det egna jagets mogna självbehärskning i dess kroppsliga och emotionella personlighet”.²⁰ Med andra ord innebär den handlingsfrihet som självbehärskningen ger att det är möjligt att avstå från samlaget när det inte skulle gagna äktenskapets goda, och genomföra det när det främjar det goda. Kontroll över sexuella begär hjälper till att vara mer omtänksam och ta större hänsyn i kärleksakten, därför att den äger rum mot bakgrund av det goda i äktenskapet och inte som en följd av okontrollerat begär. Johannes Paulus II är alltså av den uppfattningen att NFP på intet sätt leder till sinnlig tillfredsställelse, utan att den i själva verket botar från sensualismen. Han tycks också mena att de som använder NFP har mycket större förståelse av vad det sexuella samlaget betyder, och att de som har denna förståelse har större glädje i det sexuella umgänget, eftersom de inte är sexuellt medvetna bara i fysisk och psykologisk mening utan också andligen. Enligt hans uppfattning skyddar NFP alltså från ren sensualism och förhöjer njutningen.

Att makarna fritt och hängivet njuter av samlaget är utan tvekan en källa till stor glädje och mycket gott för båda, när förhållandena i livet gör det möjligt. Att få välkomna varje graviditet, planerade lika mycket som oplanerade, är säkerligen en stor välsignelse. Men det finns tider då makarna måste begränsa storleken på sin familj och dra in på sin sexuella aktivitet. Om de kommer till ett genomtänkt beslut att begränsa familjestorleken, måste de ha förtroende för att handla moraliskt och inte misströsta om Gud eller missbruka sin sexuella kraft i användandet av den naturliga familjeplaneringen, NFP.

²⁰ Ibid, 80.

